

השיעור השבועי

גליון מספר 439

הרב המקורם: הרח"ג זכריה כהן שליט"א
ראב"ד ת"א וחבר ביה"ד הגדול

השיעור נמסר בכל מוצאי שבת בבית"כ היזדים ומשודר דרך הליווי והרדיו ובקוויים רבים מיסודו של מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א

ר"ת	יציאה	כניסה
20:31	19:42	18:51
20:28	19:41	18:49
20:31	19:43	18:51
20:29	19:41	18:50

תזריע | ה' ניסן תשפ"ד

כתב ועורך השיעור:

הרב דכיר פריץ שליט"א

הלכות פסח

להפצת עלונים באזור מגוריך
התקשר: 053-4774733

חרוסת בכלי חמץ. מי הכנרת. מצות מכונה. אם חמץ בפסח חוזר וניעור. נטל"פ בפסח. כשרות התרופות לפסח. משקאות עם חומצת לימון בפסח. סתם ויש הלכה כסתם לגמרי. אם אבל רשאי לעמוד לחכם או זקן. המתנה בין גבינה לבשר. חליטת הבשר

מצות מכונה

ג. כמו כן דנו הפוסקים בדין מצות מכונה, שלפני קרוב ל-170 שנה הגיעה מכונת האפייה הראשונה לעיר לייפציג בגרמניה, ורוב גדולי הדור דאז אסרו את מצות המכונה, מהם האדמו"ר מגור בעל החידושי הר"ם (הובא באבני"א או"ח סי' תקלו), האדמו"ר האמרי אמת, רבי שלמה קלוגר, רבי מרדכי אטינגא, האדמו"ר מצאנז בעל הדברי חיים (סימן כג), ועוד, כי לא יווצר שלא יפול איזה פירור חמץ בתוך 'הגלגלים השרפים והאופנים', נדבקים שיירי עיסה ברשת, בגלגלים, בפינות התנור. היום הניקיון הרבה יותר משוכלל, יש לחץ אויר ויש שטיפה כל רבע שעה, ואז הכל היה ידני, והיה חשש שישארו שם פירורי חמץ. מי שיבקר במפעל מצות הלפרין, או מצות יהודה ירושלמי, יראה שיש ברצפה שכבה של חמץ, וגם יתכן והקמח עף באויר ונחת על המצות קודם האפייה, וכיון שלא לשו קמח זה יחד עם העיסה הוא מחמיץ. ואמנם היום שופכים את הקמח במקום אחר עם מחיצת זכוכית, אבל היו הרבה בעיות. עוד חשש, מי שלש עיסה ביד, אם יש בפנים גרגיר חטה מיד מרגיש, וכן לפעמים כמה גרגירי קמח עושים 'קואליציה' ביניהם ונדבקים אחד לשני, ולא נכנס לשם מים, וביד יכול להפריד ולמעוך, אבל המכונה לא מרגישה, וממילא יש שם חמץ. את כל החששות הללו הביא הגאון רבי שלמה קלוגר בשנת תרי"ט בחוברת שהוציא בשם "מודעה לבית ישראל", וכתב לאסור את מצות המכונה.

למען ישראל העניים

ד. רבי שלמה קלוגר כתב עוד טעם מעניין, שהרי חכמים שקדו על תקנת העניים, וכמו בפורים משולש שתקינו לתת מתנות לאביונים ביום ששי שקוראים את המגילה, כי עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה (מגילת ד), וגם כאן צריכים לתקן תקנה, כי עד אז היו עושים מצות עבודת יד לכל מיליוני

כעבור חמש שנים לפתע האדם הזה הגיע לעיר, האשה כבר נשואה עם ילדים, ומתברר שהם ממזרים... מה קרה, לא נהרגת?...! אמר, קיבלתי יריה אבל עשיתי עצמי כאילו אני מת, שלא יעשו לי יודא הריגה, ואחרי שהתפרזו ברחתי על נפשי, וכשמבקשי נפשי כבר הלכו מהעיר חזרתי לכאן. לפי ההלכה האשה תצא מזה ומזה, לבעלה הראשון לא יכולה לחזור, ומבעלה השני צריכה לצאת מיד, והילדים ממזרים. אלא אם כן יבררו שהחופה הראשונה לא היתה בסדר, כגון שהיו עדים פסולים, וכמו שאנחנו עושים בבית הדין.

לפעמים באים כל מיני תיקים קשים מאוד, ואנחנו צריכים להיכנס לעובי הקורה, זה תפקיד מאד אחראי למי שאיכפת לו, והרב זכריה כהן פן פורת יוסף כבר הרבה שנים נמצא בבית הדין, וכיום אנחנו יושבים יחד בבית הדין הגדול, ומגיעים אליו כל התיקים הכבדים. אני מברך אותו שעוד יעלה מעלה מעלה, עוד נשמע עליו דברים גדולים, נכוננו לו תפקידים חשובים, ויזכה להגדיל תורה ולהאדירה. אמן.

אם החורף יבש כמו בצורת, המים של ירושלים מגיעים מחפירות בתהום, או ממעינות ראש העין, אבל בחורף שיש הרבה גשם כמו השנה, המים מגיעים לירושלים מהכנרת, ובפרט באזור טבריה והגליל שבכל השנה שותים מהכנרת.

חרוסת בכלי חמץ

א. יש לדון במי שעשה חרוסת בימים אלה, לעצמו או כדי למכור, ועשה בכלים של חמץ, כלים נקיים אבל בלועים בחמץ, ואפילו עשו בכלי זה בו ביום אטריות או קניידלך, האם חרוסת זו מותרת באכילה בפסח?

מי הכנרת

ב. בזמנו דנו אודות שתיית מים שבאים מהכנרת², שהרי בכנרת יש דייגים שתולין חמץ בחכה, וזורקים למים, והדגים באים ונתפסים. ופעמים החמץ שהדג בא לאכול חציו נופל למים, והחמץ שווה שם עשרים וארבע שעות, וקיימא לן (תולין צו: ש"ע יו"ד ס"ה קה) כבוש כמבושל, ונמצא שבתוך הכנרת יש טעם חמץ. אמנם המים בכנרת זויים, וגם יש שם מעיינות והמים לא נשארים במקום אחד. בזה יש לומר שאין דין כבוש כמבושל. וגם יש לתלות שהלחם שנפל לכנרת אכלוהו הדגים. אמנם יש לנו דין שאם יש חמץ באמצעה של חצר ויש שם תרנגולים, אנחנו לא תולין לומר שהם אכלו את החמץ, ורק בחצר המשתמרת תולין לומר שהתרנגולים אכלו את החמץ (עי' ש"ע ס"ו תלג ס"ו), והרי הכנרת נחשבת כחצר שאינה משתמרת שצריכה בדיקה, שהכנרת היא מקום הפקר, וממילא אי אפשר לתלות שהדגים אכלו את החמץ. וביותר, שהרי יש השטים בסירה, ושותים בירה ושופכים את השירים מהבירה לתוך הכנרת, ועושים זאת גם בפסח, או גויים או חילוניים שאוכלים חמץ בפסח בעוה"ר, אמנם הבירה בטל אלף אלפי אלפים, אבל חמץ בפסח במשהו. וגם מה ששפכו קודם הפסח לכאורה אם נגיד חוזר וניעור, יהיה אסור לשותות מהמים של הכנרת בפסח?

¹ מדברי הרב זכריה כהן שליט"א: ברשות מרן הראשון לציון שליט"א, בזמן האחרון אנחנו זוכים לשבת עם מרן בבית הדין, בתיקים מאוד קשים, ומכללם בנושא המלחמה, ולומדים ממרן כמה צריך שימת לב לכל דבר ולכל פרט, כי זה נושא מאוד עדין.

צריך להיזהר ולדון בכל פרט לגופו. יהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו להגדיל תורה ולהאדירה. אמן ואמן.

דברי מרן שליט"א: חזק וברוך לראב"ד הגאון הרב זכריה כהן חבר בית הדין הגדול, כמו שסיפר אנחנו יושבים בבית הדין, אלו תיקים קשים מאוד. קודם כל רואים את האכזריות והברבריות שהמחבלים הערבים עשו ליהודים ביום שמחת תורה, אי אפשר לתאר! ובבית הדין אנחנו צריכים לראות תמונות ושאר סימונים כדי להכריע אם הוא חלל או לא, כדי שישבו שבעה, או להתיר את נשותיהם. יש עגונות, וזו אחריות כבדה מאד, מה שמרן זצ"ל עשה במלחמת יום הכפורים, כעת אנחנו עושים בבית הדין שלנו.

בזמן החתם סופר, פעם היה מישהו שירו בו בראשו באבק שריפה והוא נפל מתבוסס בדמו. באו לבית הדין שני עדים והעידו שפלוגי מת. והתירו את אשתו.

היהודים, עוד לפני השואה האיזומה שנכחדו בה שש מיליון יהודים לא תקפ"ץ, ומהם חסידים וחרדים לדבר ה', שכיון שניתנה רשות למשחית להשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע (בבא קמא טו.). ובכל שנה כבר אחרי שמחת תורה היו באים אנשים ומכינים מצות ומתפרנסים, אבל כאשר המציאו את המכונה פטרור את מרבית העובדים, לא היה צריך אותם, וכי היתה 'הסתדרות' שיבואו להגן עליהם!...! ונשארו בלי פרנסה. בא רבי שלמה קלוגר וטען שצריך לדאוג לפרנסה של אותם עניים הפועלים, שהרי פרנסה היא כמו פיקוח נפש. זה אחד הנימוקים שצירף רבי שלמה קלוגר לאסור את מצות המכונה.

ביטול חישש המין

ה. בשנת תר"ט הגאון רבי יוסף שאול נתנזון הוציא חוברת וקרא לה "ביטול מודעה" כנגד "מודעה לבית ישראל" של הרב קלוגר, וביטל את כל טענותיו, וכתב שגם אם נכון הדבר שיש איזה חטה או קמח במכונה, או שנדבקו במצות, אבל חמץ לפני פסח בטל בשישים ושוב אינו חוזר וניעור בפסח. ואף הרמ"א (סימן תמו סעיף ד) שפסק שחמץ בפסח חוזר וניעור, כלומר שאף שלפני פסח התבטל בשישים, בפסח חוזר ומתעורר ואינו בטל אפילו באלף. בכל זאת הביא להלכה את דברי התרומת הדשן (סימן קיד) שכל זה הוא בתערובת יבש ביבש, כגון מצה של חמץ שנתערבה במצות כשרות לפסח, אבל בתערובת לח בלח כמו פירור חמץ בעיסה כשרה, אינו חוזר וניעור. בשנת תרכ"א המכונה הגיעה לאיזמיר, והגאון רבי חזקיהו מדיני בעל השדי חמד (מערכת חמץ ומצה סימן יג אות יב והלאה) נסע לשם לראות את המכונה מקרוב, וכתב להסכים שהן כשרות לפסח, ואחד הדברים שדן בהם, האם חמץ בפסח חוזר וניעור או לא, כי ברור שעושים את המצות לפני פסח ולא בפסח עצמו.³

חוזר וניעור

ו. הנידון אם חמץ בפסח חוזר וניעור או לא, שנוי במחלוקת גדולה בפוסקים. הרמב"ם (פ"ד מהל' חמץ ומצה ה"ב) דעתו שדבר שנתערב בו חמץ מלפני פסח אפילו כל שהוא, אינו בטל, ומרן הבית יוסף (סימן תמב) כתב דסבירא ליה לרבינו הרמב"ם שחמץ בפסח חוזר וניעור. ומרן בשלחן ערוך (סי' תמב ס"ד) העתיק לשון הרמב"ם וכתב: דבר שנתערב בו חמץ ואינו מאכל אדם כלל או שאינו מאכל כל אדם, כגון התרייאה - סירוף למי שמשותל הרבה או הצטנן, ואינו מאכל בריאים, וגם לא חולים לגמרי - וכיצא בו, אף על פי שמוותר לקיימו - למרות שיש בו חמץ והוא עמילן חטה, דהיינו שלוקחים חטה עסיסית אחר הגשם, סוחטים אותה, ומהטיפות הראשונות עושים עמילן, מותר להשאירו, כי זה לא מאכל כל אדם ואין בו איסור 'בל יראה ובל ימצא' - אסור לאכלו עד אחר הפסח, ואף על פי שאין בו מן החמץ אלא כל שהוא, הרי זה אסור לאכלו. ע"כ. אם כן לכאורה מבואר להדיא מדברי מרן אלו שסובר כהרמב"ם שחמץ בפסח חוזר וניעור, והוא דין מיוחד בפסח ומשום חומרא דחמץ שאפילו באלף לא בטיל, בשונה מבשר בחלב שבטל בשישים ואין מציאות שחוזר וניעור.

פתירה במרן

ז. אלא דלכאורה יש בזה סתירה במרן, שבסימן תמ"ב סעיף ד מבואר שמרן הש"ע סובר שחוזר וניעור, ואילו בסימן תמ"ז סעיף ד, מרן כתב בזו הלשון: אם נתערב החמץ קודם הפסח ונתבטל בשישים, אינו חוזר וניעור בפסח

³ לפני קרוב לשבעים שנה בחול המועד אחד היה רעש גדול שלא נותר מצות בחנויות, לא שיערו נכון כמה מצות צריכים העם היושב בציון לפסח, באו עולים חדשים מתימן, בעליית 'מרבד הקסמים' עלו כ-54,000 יהודים תימנים, וכן עלו רבים ממרוקו, ולא חשבו עליהם, וכשהגיע חול המועד לא נשארו מצות בכל החנויות והמכולות. בזמנו התכנסה מועצת הרבנות הראשית לישראל והתירה היתר חד פעמי לאפות מצות בפסח עצמו, עם מפקחים אדוקים, ועשו לאט לאט, כי אם יש פרור אחד של חמץ בפסח הוא לא בטל אפילו במיליון. באותה שנה לא היתה ברירה, אבל בדרך כלל לא אופים מצות בפסח עצמו אלא רק מלפני פסח.

⁴ הפרי חדש נפטר בגיל 39, וכתב חיבור עצום ורב, מלא וגדוש. בכלל שבבית הכנסת לידינו 'אור חביב', בראשותו של בני הגאון רבי שמואל, האברכים נבחנו אתמול ברבנות הראשית על איסור והיתר והצליחו, אמרתי להם: עכשיו נשארו כמה ימים עד סוף הזמן, תלמדו בית יוסף הלכות פסח על הסדר, אבל תלמדו מהר, כי את הסימנים הראשונים כולם לומדים, ואחר כך מפסיקים, לכן תלמדו כמה שיותר, בבוקר ובצהרים. מי שלומד את ההלכות לפעמים יעין בפרי חדש, בפרט בהלכות פסח, תענוג! וכן ראה חוקת הפסח וערך השלחן לרבי יצחק טייב, זה ספר נפלא. כשלמדנו בכלל, בכל שנה לאחר פורים היינו מתחילים ללמוד הלכות פסח כל היום, והיינו פותחים ספרים, פרי מגדים, כנה"ג ועוד.

לאסור במשהו, ויש חולקים. ע"כ. מרן כתב בסתם שחמץ בפסח אינו חוזר וניעור, וכולם מזכירים את הכלל, סתם ויש הלכה כסתם, וכמו שכתב הרמ"ע מפאנו (בתשובה סי' יז) - שהיה בדורו של מרן - והביאו דבריו החלקת מחוקק (אה"ע סי' א ס"ק יא), היד כלאכי (כללי השלחן ערוך אות יז), השדי חמד (כללי הפוסקים סי' יג אות ח), השלחן גבוה (סי' תקנא אות כז), ארץ חיים סתתון (כלל כ, כב), ועוד. ואם כן זה סותר למה שכתב למעלה בדין התרייאה שחוזר וניעור. צריך ליישב את הסתירה.

בין מזיד לשובג

ח. יש כמה תירוצים. תירוץ אחד, המגן אברהם (סי' תמב סק"א), הפרי חדש (סימן תמו סעיף ד) הגאון רבי זלמן (סי' תמב ס"ו), מחלקים בין שוגג למזיד, בתרייאה עירב חמץ בכונה תחילה, כי בלעדיו לא היתה תרופה, וזה חוזר וניעור, אבל בסימן תמ"ז מרן כתב "אם נתערב החמץ", משמע בשוגג ולא בכונה, בזה אינו חוזר וניעור.

בין ממשו לטעמו

ט. תירוץ שני, כתב מרן החבי"ב - היה לפני כ-300 שנה - בעל כנסת הגדולה (בשוריי כנה"ג סי' תמו אות ד), מחלק בין ממשו לבין טעמו, אם נתערב גוף החמץ כמו בתרייאה שיש בה חטה שנסחטה לתוך התרופה, בזה חוזר וניעור, אבל בסימן תמ"ז מרן דיבר על טעם חמץ שנתערב קודם הפסח, כגון קדרה שבישל בו אטריות ואחר שניקה אותו הכין בו מרק וכדומה, בזה אינו חוזר וניעור. אבל במחילה מכבוד תורתו, קשה מאד, שהרי הטור (סימן תמב) הביא תשובת רב נטרונאי גאון, בדבר העושים יין מצימוקים ושורים אותם במים, ופעמים מוצאים בהם שנים או שלשה גרגרי חטה, שאסור לשתותו בפסח, ותמה הטור, למה אסר היכן שנתערב קודם הפסח, והלא כבר נתבטל בשישים. וביאר הבית יוסף שדעת רב נטרונאי שחמץ בפסח חוזר וניעור, וכמו שכתב הרב המגיד בשם מקצת הגאונים. והרי הדיון הוא לא על גופו של חמץ, שבדאי מוציא את החטים וזורק אותם, אלא על טעם החמץ שקיבל השכר, שמן הסתם החטים היו בו כמה ימים וקיבל ממנו טעם, כבש כמבושל, ועל זה השיב רב נטרונאי שחוזר וניעור. וכן הקשה הפרי חדש⁴ (סי' תמו ס"ד). על זה נאמר (קידושין סו.) תורה מונחת בקרן זוית כל הרוצה ליטול יבוא ויטול⁵. ולכן להלכה אין חילוק בין טעמו לממשו.

דבר המעמיד

י. תירוץ שלישי, הגאון רבי אליהו ישראל - היה בירושלים ואב"ד באלכסנדריה, לפני כ-250 שנה - בספרו כסא אליהו (סי' תמו סק"י), כתב לחלק בין דבר המעמיד לתערובת סתם, בתרייאה עמילן החטה מעמיד אותה, בזכותה הוא מפסיק להשתעל, ודבר המעמיד אפילו באלף לא בטיל⁶, וכיון שכך החמירו בו שיהיה חוזר וניעור, אבל בסימן תמ"ז מדובר בסתם חמץ שנתערב בערב פסח, והוא אינו חוזר וניעור.

נטל"פ בפסח

יא. בתורה (ויקרא יד, כא) נאמר: "לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה", והגמרא (ע"ז סז; בכורות כג) למדה שהתורה אסרה נבלה הראויה לגוי שטעמה משובח, אבל אם טעמה פגום לא אסרה. באיזה גר מדובר, אם

⁵ אדם שרואה דבר תמוה באחד מגדולי האחרונים, והתייעץ עם אחרים, ושאל וחקר, וניסה ליישב, אבל לא הצליח, ויש לו ראיות, מותר לו לנטות מדברי אותו אחרון, ובתנאי שיתבונן הרבה, ויראה בעל השמועה עומד כנגדו (ירושלמי פ"ק דשבת ה"ב), יחשוב כאילו הכנה"ג עומד לידו, ואם באמת זו קושיא חזקה יכול לאמרה גם כלפי כנה"ג בדרך ארץ. ובלבד שזה יהיה בשום הגיון, ולא סתם לחלוק.

⁶ יש עשרה דברים שלא בטלים אפילו באלף, דבר המעמיד, בריה, חתיכה הראויה להתכבד, את שדרכו להימנות, דבר שיש לו מתירין, ועוד, פעם הרחבנו על כך באחד השיעורים (ראה בספר השיעור השבועי תשע"ט פ"ר קדושים הע"ז).

בעבר היו מערבים בממתקים עצם של חמור או חזיר שהיא עצם חזקה, היו מייבשים אותה בתנור, מפוררים לאבקה, ושמים בתוך גיגית גדולה של ייצור ממתקים ונהיה חזק. לפני כששים שנה היה רעש על זה, והיום כבר עושים מחומרים כימיים, מצמחים, מי לוקח עצם של חמור, איפה יש חמורים... אבל פעם כך עשו. מצד אחד יש פי ששים, ומצד שני זה מעמיד את כל המוצר, דיברו על כך הפוסקים בזמנו, וביביע אומר (ח"ח ח"ד סימן יא) מרן כתב תשובה בכיוצא בזה להתיר. בכל אופן היום זה כבר לא מעשי.

התגייר כדין וכי ניתן לו לאכול נבלה?! אלא הכוונה שתתן את הנבלה לגר תושב, דהיינו גוי שמקיים שבע מצוות בני נח שדר בארץ ישראל. ומוכח שנותן טעם לפגם אינו אסור מהתורה. ורק רבנן אסרו נטל"פ, גזרה קדרה שאינה בת יומה אטו קדרה בת יומה כמבואר בע"ז סו. ובדיעבד מותר. זה נאמר בכל האיסורים, ונחלקו הפוסקים מה הדין בפסח, דעת רבי אליעזר ממיץ בספר היראים ור"י בר אברהם שהובאו במרדכי (פסחים סימת תקסו) והרשב"א (בתשובה ח"א סי' תצט, ובמיוחסות סי' קנא), שנותן טעם לפגם אסור, וכמו שהחמירו שחמץ אינו בטל אפילו באלף. כך טעם לפגם אסור בפסח. וכך פסק הרמ"א (סימן תמו סעיף א), וכך נוהגים האשכנזים. לעומתם דעת רוב הראשונים, ומהם רש"י ותוספות בע"ז (סו), הרא"ש (פ"ה דע"ז סימן ו), האור זרוע (ח"א סי' תשעט), הרמב"ן - הובא בארחות חיים (הל' חמץ ומצה אות מג), הריטב"א (ע"ז סו. סד"ה ואינה נאכלת), הנימוקי יוסף (פסחים ל), הרשב"ץ (ח"א סימן רנח), שפסח אינו שונה מכל האיסורים, ונותן טעם לפגם מותר. וכך פסק מרן בשלחן ערוך (שם). בדרך כלל מרן פסק כדעת הרוב, והרמ"א כדעת מיעוט.

תרופות מרות

יב. יש לדון בתרופות כמו אקמול ואופטלגין, שהן מרות, תנסו לנשוך ותראו, ויש תרופות מתוקות כמו כדור למציצה לכאבי גרון, שהוא מתוק, או סירופ לשיעול שיש לו טעם טוב, זה ודאי צריך הכשר לפסח, אבל מה הדין בתרופות מרות, מי שיש לו כאבי שיניים חזקים מאוד ושם קצת ערק בחתיכת בד, ולא עזר, ורוצה לקחת אקמול או אופטלגין, האם מותר או לא. בכדורים הללו יש סוגים מסויימים שיש שם תערובת חמץ עם טעם פגום, ודברים אחרים, וזה גורם לתרופה שתועיל לרפא. וכאן יש סברא להקל, שלא אוכל את הכדור אלא בולע אותו. הרב עוזיאל כתב לעטוף את הכדור בנייר כסף דק ולבלוע, אבל זו חומרא יתירה ואין צורך בזה. הגאון החזון איש (סי' קטז סוף אות ה) כתב להתיר תרופות שמעורב בהן טעם לפגם של חמץ. ובלבד שנפגם לפני פסח, כמו כל התרופות שלא עושים אותן בפסח. והוא לא יחיד, כך כתבו החכם צבי, וגם הגאון האחיעזר (ח"א סי' לג אות ה) - היה גדול הדור לפני כמאה שנה - ובספר שערי דעה חלק א' (ח"א סי' לו), והגאון הרב משה פיינשטיין באגרות משה (האר"ח ח"ב סי' צב), שאין לחוש לטעם חמץ פגום בתערובת, ולפי זה תרופות שטעמם מר מותר להשתמש בהם בפסח.⁷ לכן מעיקר הדין מותר לקחת תרופות כאלה בפסח, מרן זצ"ל כתב בספרו חזון עובדיה (פסח עמ' קב) שלא על כל מיוחד בעלמא ירוץ לקחת תרופה, אבל המעיין היטב למטה במקורות, ובשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' ס), יראה שיש פנים מסבירות להקל, ומי שסובל מכאבי שיניים או כאבי ראש חזקים, והוא לא יכול ללמוד תורה, שיקח אקמול ואפילו שנים וכך יוכל לשבת וללמוד. למה יעשה ביטול תורה בשביל חומרא, הרי לפי ההלכה זה מותר. ויש להקשות, לפי דברי האחרונים שטעם חמץ פגום בתערובת מותר, למה מרן אסר תרייאקה שהיא תרופה שיש בה חטה? ולפי דברי הכסא אליהו אתי שפיר, שבתרייאקה החמץ הוא דבר המעמיד, ולכן אסור לאכלו בפסח והוא חוזר וניער.

משקאות קלים

יג. פעם בכל המשקאות הקלים, טמפו, קולה, מיץ תפוזים, אשכוליות, היתה חומצת לימון שמעורב בה עמילן חטה, ואז מרן זצ"ל אסף לביתו את כל גדולי הרבנים ודנו בזה. אספר לכם קצת פוליטיקה רבנית, לא צריך להיות תמימים... בזמנו הרב גורן נבחר לרב ראשי אשכנזי, ואיתו נבחרו כל עשרת חברי מועצת הרבנות, כל מה שרצה הרב גורן היו עונים אחריו אמון, ומרן זצ"ל נשאר לבד, כשרצו לדון על מינוי רבנים ודיינים, או על כל מיני הכשרים, לא

⁷ כשנבחרתי לרבנות, בשנה הראשונה לפני פסח באו אלי מאיזו חברה של קופת חולים שעושים רשימה ארוכה של תרופות כשרות לפסח, ומפרסמים בעיתונים, המודיע, הדרך, זו הפרנסה שלהם, ובאו כמו בכל שנה שהיו רגילים ללכת לרבנים הראשיים שהיו חותמים להם. אמרתי להם, אלו תרופות יש כאן, אקמול שמועיל לכאבי ראש, טעמתם אותו פעם? זה טעים? לא. אם תקחו אקמול ותשימו לפני הכלב, אפילו יש לו חום גבוה הוא לא יקח את זה... זה פגום מאכילת כלב. ואם כן למה אני צריך לחתום על דבר כזה? תביא תרופות שיש להן טעם טוב, או לפחות בלי טעם, אבל כל התרופות שטעמן פגום בשביל מה צריך לחתום עליהן, שיהיו הרבה עמודים?...! אני לא חותם סתם, אלא רק על דבר שצריך הכרעה הלכתית! הם עמדו המומים, זו פעם ראשונה, כל הרבנים הראשיים שקדמו לי - חוץ ממרן זצ"ל שלא היה בזמנו הדברים האלו - היו חותמים להם מהר. שאלו, מי אמר

היתה שם למרן מילה. מה מרן עשה? הקים מועצת רבנות פרטית של גדולי תורה, הגאון הרב אלישיב, חכם בן ציון אבא שאול, הרב ז'ולטי, הרב גולדשמידט, הרב שאול ישראלי, וכל כמה שבועות היו באים לבית של מרן ויושבים ודנים יחד. לפעמים כשהיו דברים קשים מאוד מרן היה מביא גם את הגר"ש אוירבך, הנגה של מרן היה עושה סיבוב ואוסף את כל הרבנים. האמא הרבנית ע"ה היתה מתקשרת אלי: תבוא עוד שעה, הם יהיו כאן. והייתי בא לשמוע איך שדנים ומתווכחים ופותרים ספרים, בית יצחק שמלקים, חוות דעת, כרתי ופלתי, היה תענוג לראות את גדולי הדור הללו! גדול שימושה יותר מלימודה. ואחד מהדברים שדנו בהם היה כשרות המשקאות הקלים לפסח שנתערב בהם חומצת לימון שהיו עושים אותה אז עם עמילן של חטה. 'העדה החרדית' הזדרזו לפרסם שכל המשקאות הקלים חמץ גמור, לא חמץ רגיל... והיה בלגן. מרן נכנס לעובי הקורה, ישבו ודנו והעלו להתיר, ומרן כתב תשובה להתיר, הובאה בשו"ת יחווה דעת ח"ב (סי' סב), ושוב ביביע אומר ח"י (האר"ח סי' לו).

תשובת חכם בן ציון

יד. והנה מרן שומע שחכם בן ציון אוסר את כל המשקאות הקלים בפסח, כי יש בהם תערובת חמץ. מרן קרא לי: לך לחכם בן ציון, ותראה לו את התשובה בכתב יד⁸, ותשאל אותו למה חלק עלי, אם יש לו איזה ראיות אדרבה אחזור בי. תראו את הענוה של מרן, מישהו היום בדור יעשה דבר כזה?! מרן שכל רז לא אניס ליה, כל התורה פרוסה לפניו, והכל בהבנה, שום טעות בהבנה לא ראינו אצלו, אפילו הכי ביקש ללכת לחכם בן ציון ולראות מה הנימוק שלו. זה היה ליל בדיקת חמץ, הלכתי לחכם בן ציון, וכיון שבביתו היה בלגן קיבל אותי בחדר מדרגות. מי בא בשעה כזו? אמרתי לו: אני שליח של הרב, ויש כאן צילום תשובה בכתב יד של אבא שרוצה להראות לכבודו. אמר לי: אני יודע, אביך סומך על הגאון רבי אליהו ישראל בעל הכסא אליהו שמחלק בין דבר המעמיד לדבר שאינו מעמיד, ובמשקאות זה לא דבר המעמיד, נכון? כן. הוא ידע, הוא הכיר את מרן⁹. אמר לי: תדע, הכסא אליהו דחווה האחרונים והוא סברא יחידאה (אור"ח ח"א סי' לד). כן? הייתי אברך צעיר והיה אסור לי להתווכח עם חכם בן ציון, ואמרתי שאעביר את המסר למרן.

מודעות נגד הרב הראשי

טו. נסעתי באוטובוס קו 15 לכיוון הבית של מרן ברחביה, וכשעצר בתחנה בגאולה ראיתי בלוח מודעות מודעה גדולה, חלקה בצבע אדום, והיה כתוב: רב ראשי אחד התיר טמפו, קולה - לא בירה... - מיץ תפוזים, אשכוליות, וזה חמץ גמור! הסתכלתי מי חתום במודעה, וראיתי שחתומים הרב יצחק יעקב וייס - מגדולי הדור ובעל שו"ת מנחת יצחק, הרב הורוויץ - בעל קנין תורה בהלכה, הרב דושינסקי וכל רבני ב"ד העדה החרדית. התפלאתי כי מרן ושאר הרבנים שהתייעץ אתם התירו חמץ גמור?! האוטובוס המשיך לרחוב שטראוס, שם היה גר הרב וייס, ואחר שראיתי את המודעה, חס לבי בקרבי, ירדתי בתחנה שממול ביתו ועליתי לבית. אשתו אמרה לי שהוא לא מקבל קהל עכשיו, זה בדיקת חמץ, אבל אמרתי לה: תגידי לו שאני הבן של רב פלוני. אצל האשכנזים כמוכן היחוס הוא דבר חשוב מאוד... אוו, אתה בנו?... מיד לבש את המעיל והכובע וקיבל אותנו בכבוד גדול. הם יודעים לכבד, לא רק לקנטר... אמרתי לו: ראיתי עכשיו מודעות שכבודו חתם על כך שאבא שלי התיר חמץ גמור, לא כתוב השם שלו, אבל כתוב רב ראשי אחד, ומי זה יכול להיות, וכי מתחשבים בשני? הם התכוונו על מרן. וכי הרב התיר חמץ גמור? הרי זה טעם פגום! מי אמר? מרן שלח את הרב בקשי דורון שהיה אז רבה של חיפה למפעל של החומצת לימון שהיה בצפון, והרב בקשי לקח מעט אבקה,

לכבודו שזה מותר? אמרתי להם, כך כתב החכם צבי, כך כתב החזון איש - מכל החוגים מעריכים אותו שהיה פאר הדור והדרו - והוא לא לבד, כך כתבו האחיעזר, שערי דעה, האגרות משה. ועוד, לכו תכינו רשימה חדשה רק עם התרופות המתוקות ואחתום לכם. הם הלכו ולא חזרו.

⁸ בדרך כלל אנחנו הבנים היינו מתקתקים את התשובות של מרן במכונת כתיבה, עוד לא היה מחשב, ומביאים את זה לרפוס או לפינת ההלכה, אבל תשובה זו היתה עדיין בכתב יד.

⁹ מרן זצ"ל לא למד חברותא עם אף אחד, אני כשר לעדות... ומזמן היותו לדיין מעולם לא למד בחברותא. ורק בצעירותו למד הרבה עם הרב ברוך בן חיים, הרב ציון לוי, הרב בן ציון אבא שאול, והוא הכיר את מרן.

שם בפה ומיד הקיא מפיו, זה חריף מאוד, ולא כמו הסחוג של התימונים... אלא הרבה יותר חריף, עד שלא יכל להחזיק מעמד. ועוד שהעמילן חטה היא רק חלק מהמעמיד, יש כמה עוד חומרים כימיים ונחשב כזה וזה גורם. ומה גם שנתערב קודם הפסח, ובלח בלח כולם מודים שאינו חוזר וניעור. היה לי עותק של התשובה של מרן זצ"ל בכיס, ואמרת לרב וייס: בבקשה, הנה התשובה. הוא הסתכל ואמר לי, אבל לדעת היראים והרשבים"א אסור נטל"פ! אמרת לו, נכון שלשיתם אסורו לכתחילה, אבל בתערובת דברים אחרים, כבודו יראה אחייעור וכו'. הוא ביקש לראות משנה ברורה (ע"ס' תמב"ס"ק כה, וכן תמו"ס"ק צו), ח"פ"ש וראה שהדברים נכונים ובדיעבד מותר. דיברנו עוד בלימוד, והוא היה מאוד סבלן. לבסוף הוא נדחק לקר במחילה מכבודו ולא ידע מה לענות, אמר לי: רגע אחד, מי אמר שזה טעם לפגם, אולי לא? אמרת לו: מה זאת אמרת, הרב בקשי דורון נסע לשם ובדק. אמר, אני לא מכיר אותו... אמרת לי, הוא משלנו, למד בחברון. אמר: אני לא מכיר אותו! באותה שעה ילדות נורקה בי, ואמרת לי: מחילה, אם כך אין יכוח אם זה חמץ או לא חמץ, זה יכוח מיהו הרב בקשי דורון... הוא סימן לי ביד וצחק, ואמר תמסור דרישת שלום לאביך. את כל הנידון הוא הביא בספרו שו"ת מנחת יצחק (ת"ז"ס"י כו), וכתב חכם אחד אמר וכו', לא כתב "רב" אחד, כי "חכם" זה ספרדי... והתכוין אלינו, ונשאר בדעתו. אבל הראו לי שלאחר מכן בחלק האחרון שלו חלק י' (ס"ד, לה), קצת סתר לדבריו הראשונים, ונראה שגם הוא יכל להקל (ע"י ילקו"י פסח ב עמ' קעה). אני לא חששתי, והלכתי ודיברתי אתו, כי צריך ללמוד מהאשכנזים לפעול, לא רק לשבת בבית או באיזה פינה ולקטר.

כברא יחידאה?!

טז. כשגמרתי אצל הרב וייס הלכתי לביתו של מרן, הגעתי אליו בעשר בלילה ואמרת לי: אבא, הייתי אצל חכם בן ציון ואמר לי שהכסא אליהו סברא יחידאה. מרן היה יושב, וקם ממקומו קצת בכעס¹⁰ ואמר: מה, וכי הכסא אליהו יחידאי? הוא לא ראה שכן כתב כבר הר"ט¹¹ (סימן תמב"ס"ק א), לא ראה בית דוד (סימן קסז) - רבו של מרן החיד"א שכתב כך, לא ראה רבי יהודה עייאש (מטה יהודה ס"י תמו"ס"ק א) שכתב כך. וזאת מלבד מה שרבי אליהו ישראל היה אב בית דין מגדולי הדור והחיד"א כתב עליו "מופת הדור". וכן משמע ממה שכתב הטור (סימן תמב) בשם הראב"ן, גבינה שהעמידוה בשכר שעורים, אסור להשהותה בפסח, דכיון דאוקומי קא מוקים חשיב כמו בעינייהו (עין ע"ז לה). והטור עצמו (סימן תמו) העלה שאינו חוזר וניעור. ומוכח שבדבר המעמיד לא שייך הדין שאינו חוזר וניעור.¹¹ לכן תופסים להלכה שיש לחלק בין דבר המעמיד ללא דבר המעמיד.

יפד בסודו

יז. הבאנו שלשה תירוצים בשם גדולי האחרונים, המגן אברהם, הפרי חדש, וכן הכנה"ג, הכסא אליהו ועוד, אבל חכם בן ציון (בתחילת המבוא לאול"צ ח"ב) סבר שכל התירוצים אינם נכונים, והביא ראיה, שהרי מרן הבית יוסף הבין בדעת הרמב"ם שחמץ בפסח חוזר וניעור, ממה שכתב לגבי תרייאקה, ואם ככל

¹⁰ סיפרתי פעם אבל זה מתאים לכאן. פעם שאלו את חכם בן ציון, האם כבודו חולק על הבן איש חי? אמר: כן, אי אפשר להסכים על הכל. למה לא עושים לך צרות, תראה איזה צרות הספרדים עשו לחכם עובדיה שחלק על בן איש חי, איך רדפו אותו, ואפילו רבנים גדולים, ולמה אותך לא רודפים? אמר, אני חולק בעדינות, אבל הוא חולק בתקיפות, בברקים ורעמים... שאלו אותו, וזה גופא למה? השיב להם: משל למה הדבר דומה, לאנשים שיוצאים החוצה ורואים ירח שמאיר יפה בט"ו לחודש, ובא משהו ואומר להם, זה לא ירח, זה כוכב שביט. אומרים לו: זה ירח, לכוכב שביט יש זנב ומברכים עליו עושה מעשה בראשית (ברכות נח). ... אומר להם: לא, זה כוכב, אתם לא יודעים! כולם מתווכחים איתו והוא לא מקבל. עקשן. עד שאומרים לו: זה כוכב? אתה כוכב!... אומר חכם בן ציון: אצל מרן הכל ברור, אנחנו יודעים שלחן ערוך ונושאי כלים, אבל הוא יודע הרבה מעבר, ואחרי שלמד את כל הפוסקים, בא משהו ואומר לו משהו אחר, זה מרגיז. זה ההסבר של חכם בן ציון למה מרן היה מדבר בתוקף על מי שחולק.

¹¹ [ואמנם כבר העירו על תירוץ זה, שהרי הב"י הביא דעת רב נטרונאי גאון, ושם הא לא איירי בדבר המעמיד אלא בתערובת חטים בשיכר, וכתב הבית יוסף דס"ל כד' הרמב"ם דחוזר וניעור. ואי נימא דדוקא בתרייאקה חוזר וניעור, א"כ היאך כתב הבית יוסף דרב נטרונאי גאון סובר כהרמב"ם. וצ"ל, דכוונת מרן הבית יוסף דרב נטרונאי גאון סובר כדעת הרמב"ם בעיקר הדין דחוזר וניעור, ולדעת רב נטרונאי גאון עדיפא מיניה קאמו, שגם בדבר שאינו מעמיד חוזר וניעור, וגם

התירוצים הנ"ל, תגיד שלעולם לא חוזר וניעור, ושאני הכא שזה מזיד, או חמץ ממש, או דבר המעמיד¹². מכח הקושיא הזו הניח יסוד חדש, חדש אסור מן התורה, אבל הוא התייר... שכאשר מרן כותב סתם ויש, לכתחילה עושים כמו היש אומרים, ורק במקום צורך גדול או הפסד מרובה עושים כמו הסתם. וזה מיישב שבסימן תמ"ב מרן בא לומר שחמץ בפסח חוזר וניעור, וכמו שכתב בסימן תמ"ז בשם יש אומרים, ומה שכתב שם בסתם שחמץ בפסח אינו חוזר וניעור, זהו רק בשעת הצורך, לחולה וכדומה. הוא עשה חבורה יפה, וזה מתאים מאוד לשיעור כללי, קושיות קושיות ותירוץ אחד על הכל... ובסוף המבוא כתב שעיין בדברים הרבה ושלא יחלקו עליו מהר.

לחלוק כבוד לבעליה

יח. ברם, אחר המחילה מכבוד תורתו, הוא יישב יפה ולא נצרך לכל תירוצי האחרונים לחלק בין הסייעים, אבל מה נעשה שזה לא נכון מכמה סיבות, שהרי מרן החיד"א במחזיק ברכה (יו"ד ס"י ט אות ב) ובברכי יוסף (או"ח סימן סא בשו"י ברכה ס"ב) כתב ששאלו את מרן פה אל פה על ההלכות שכתב בסתם ויש, כמו מי התכוין לפסוק? והשיב שדעתו לפסוק כדעת הסתם. ולחכם בן ציון למה אמר בסתם לפסוק כמו הסתם ולא אמר שצריך לחוש ליש אומרים, וכי הכשיל אותנו?...! וכבר הרמ"ע מפאנו (ס"י צז) - היה בגיל 31 כשמרן נפטר - הסתעף לכלל במרן וכתב: דע, כי המחבר ההוא רבן של בני גולה זה דרכו בשלחן ערוך הקבוע להוראה וכו', מה שסתם תחלה כדעת הגאונים להתייר הוא פסק גמור ומוחלט לפי סברתו, ולא זכר הסברא השניה אלא לחלוק כבוד לבעליה, שגם הם גדולים ורבים, ובהרבה מקומות פשט המנהג לאסור כמותם. ע"כ. אני דילגתי שורה, וכל אחד שיבוא לבית יראה, וכי נעשה כמו אחרים שמדלגים?! צריך להיות ישר... בתחילה כתב שכן היא דרכו של מרן: להביא תחלה הדעת היותר מוסכמת, והיכא דאיכא למיחש לסברא אחרת מייתי לה בשם יש אומרים. ע"כ. ולכאורה יש סתירה בין ראש דבריו לסופם, ברישא כתב שמרן הביא את סברת החולקים כדי לחוש לה, ובסיפא כתב שהסתם הוא פסק גמור ומוחלט והביא דעה אחרת רק כדי לחלוק לה כבוד. מרן זצ"ל (יב"א ח"ו ח"מ ס"ב ב אות א, ח"ט או"ח ס"י קח אות ב, הל"ע ח"ו פר' קרח אות ו) לא התייחס לשאלה הזו, ורק כתב שכן הובא בחלקת מחוקק (אה"ע ס"א א ס"ק יא) ובש"ך (יו"ד בכללי ההוראה ס"ס רמב). והשאר לנו מקום להתגדר בו (עין יצחק ח"ג עמ' תסה, שלחן המערכת ח"ב עמ' תיז), לבאר את הדברים יותר.

לכל אומרים שב

יט. כשמרן זצ"ל ישב שבעה על אמו בשנת תשי"ז, באו לנחמו ראש הישיבה חכם עזרא עטיה ומשלחת רבני פורת יוסף¹³, כשהרב ראה שרבותיו הגיעו, עמד לפניו מלא קומתו. כשגמרו לנחם יצאו, ולפתע חזר חכם עזרא שניו שהיה חלאבי תקיף ואמר למרן: תשמע, חכם עזרא עטיה כועס עליך שעמדת בפניו, שהרי הגמרא (מועד קטן כז:) אומרת, לכל אומרים שב חוץ מאבל וחולה. כלומר שאם בא לפניו חכם או זקן, לא יעמוד בפניו, שלא יאמר לו שב ויתפרש שב בחוליק או שב באבלך. ואם כן למה עמדת? השיב לו מרן: תאמר לחכם

בטעמו. ונמצא לפי זה שגם להרמב"ם רק בדבר המעמיד חוזר וניעור (ילקו"י פסח ב עמ' קמח).

¹² [ולכן צריך להוסיף, דאין הכי נמי מרן סובר בדעת הרמב"ם דבכל גוונא חוזר וניעור, גם בשוגג, וגם במה שאינו דבר המעמיד, וגם בטעמו, ומכל מקום מרן נקט כפשרה בין דעת הרמב"ם לדעת רוב הפוסקים, והחמיר בדבר המעמיד או במזיד בדזה חוזר וניעור. ומרן בסימן תמב העתיק לשון הרמב"ם כמות שהוא, וסמך על המעיין בסימן תמו, דשם נתבאר דאינו חוזר וניעור, וע"כ יבינו הלומדים דבסימן תמב איירי או במזיד, או בדבר המעמיד (ילקו"י פסח ב עמ' קמט)].

¹³ לפני קרוב לשבעים שנה למרן זצ"ל היתה בת תינוקת קטנה שנפטרה, והרב ישב עליה שבעה וקיבל קשה. מישהו לא פיקח בא אליו באמצע השיעור בבית כנסת שאול צדקה, ואמר לו: כבוד הרב, עכשיו הודיעו שהבת נפטרה. אהבל, תן לו לגמור את השיעור, הוא אומר דברי תורה! מיד הרב הפסיק את השיעור ופרץ בבכי, בעוון אבות בניס מתיים (עי' שבת לב:). באו וסיפורו לרבי עזרא עטיה שמרן בצער גדול - בפרט מרן שמי שהכירו יודע שהיה בעל רגש מיוחד - ורגאן מונית של חברת נשר של שבעה מקומות, וכל רבני פורת יוסף הגיעו לנחם, חכם עזרא עטיה, חכם אפרים הכהן בסוף ימיו, חכם יעקב עדס, חכם עזרא שניו, הרב יהודה צדקה, וניחמו אותו שזו דרכו של עולם, בפרט פעם שלא היו תרופות ורופאים כמו היום, ומי שהיה קצת חולה עם דלקת ריאות היה יכול ללכת ח"ו.

אי אפשר לחלוק

כג. לפני כמה שנים הוזמנתי לתת דרשה בבית כנסת ברחוב בר אילן למטה, בין מנחה לערבית, ודיברתי שלדעת חכם בן ציון תמיד צריך לחוש לי מי שאומר, אבל במחילה מכבודו, הרמ"ע מפאנו והברכי יוסף כתבו במפורש לא כך. קם אחד המשתתפים בשיעור, לפני כולם - בדרך כלל לא יפה להפסיק רב שמדבר בליל שבת, כשהוא מדבר תשתוק ואחר כך תדבר אתו לבד, אבל הוא לא כיבד - ושאל: תגיד כבוד הרב, מתי היה הרמ"ע מפאנו? אמרתי לו: בדורו של מרן. אמר: נו, אז מה יש, חכם בן ציון אפילו על מאירי חולק, ולמה לא יחלוק על הרמ"ע מפאנו? כך אמר. קודם כל נבהלתי, וכי חכם בן ציון חולק על המאירי ח"ו, אולי אמר אחרת בפירוש הסוגיא, שבעים פנים לתורה, אבל להלכה למעשה איך יכול לחלוק על המאירי?! ועוד, למה יחלוק על הרמ"ע מפאנו שכתב את הכלל הזה בדעת מרן, הוא היה בדורו של מרן והכירו, והדפיס את ספריו באיטליה, למה לחלוק עליו סתם?! אבל אותו אחד לא קיבל, כי כשאדם נעול על משהו מסוים גמרנו. קבל האמת ממי שאמרה!

ילמד פתום מן המפורש

כד. יותר מזה, אני עברתי על השלחן ערוך, ובספר עין יצחק (ח"ג עמ' תעו) מצאנו 23 מקומות - מי שימצא יותר יגיד לי אחר כך - שמרן כותב סתם ויש, והוסיף וכתב, ונכון לחוש ליש מי שאומר. מהם בהלכות פסח, שכתב מרן בשלחן ערוך (סי' תסז סעיף יא) לגבי מצה שנמצא חמץ בחלק ממנה, וכגון שהתקפלה ולא נאפתה יפה, לדעת הסתם נוטל את מקום החימוץ ושאר המצה מותרת, אבל יש מי שאוסר את כל המצה, וכתב מרן: וראוי לחוש לדבריו, אם לא במקום הפסד מרובה או בשעת הדחק. למה צריך לכתוב "וראוי לחוש", הרי לדעת האול"צ תמיד צריך לחוש ליש מי שאומר, ורק בשעת הדחק וכדומה עושים כמו הסתם. אלא משמע שרק באותם מקומות שמרן כתב מפורש נכון לחוש, אבל בכל מקום הלכה כסתם לגמרי. זו ראייה חזקה.

חכם בן ציון היה איש אמת

כה. מה שכתב חכם בן ציון במבוא לספרו שלכתחלה צריך לחוש ליש אומרים נגד הסתם, במחילה מכבוד תורתו, זה לא נכון. הוא יסד יסוד, ובנפול היסוד נפל הבנין, וכמו שהארננו בעין יצחק¹⁴ ח"ג. מה יענה על הרמ"ע מפאנו והברכי יוסף, וכן על המקומות שמרן כתב מפורש ונכון לחוש. אנחנו מכבדים מאוד את חכם בן ציון, היינו קשורים אליו וראינו את גדולתו, הכולל שלנו חזון עובדיה היה למטה במקלט, והוא גר בקומה השנייה, והיה מתפלל איתנו מנחה וערבית, היינו מדברים אתו הרבה בלימוד והכרנו אותו היטב. הוא היה מבריק, ולפעמים הייתי אומר לו: מחילה, מה שכבודו אומר זו הברקה, אבל בפוסקים לא כתבו כך. היה אומר: לא כתבו כך? תראה לי. ולמרות שהיינו צעירים בגיל 28, 29, היה שומע ומקבל את האמת. חכם בן ציון היה איש אמת, וחושבני שאילו היה חי היה חוזר בו מכל המבוא הזה, שאחר המחילה יש בו דברים לא נכונים.

לסיכום

כו. נחזור לסתירה במרן, אמרנו תירוץ אחד לחלק בין דבר המעמיד לדבר שאינו מעמיד, ועוד תירוצים. ולפי זה במצוות מכוונה שעלולים להיות פירווי חמץ, זה לא דבר המעמיד, והחמץ בטל, ומותר לאכול בפסח. וכן כשעושים חרוסת או ריבה בכלים שבלוע בהם טעם חמץ, אפילו היה חמץ בעין הוא היה בטל בששים וכל שכן באלף, ולהלכה לדעת מרן גם כשמגיע פסח החמץ אינו חוזר ונייעור, ואפילו שבאותו יום בצהרים עשו בסיר אטריות, והוא ניקה את הסיר ועשה בו חרוסת, מותר לאכול אותה בליל הסדר (בי"א ח"י האו"ח סי' לה אות יח). מותרים לכם מותרים לכם מותרים לכם... יש כאן עוד כמה צירופים, שזה נקרא נ"ט בר נ"ט דהיתרא וכו', אבל הזמן כבר הגיע ולכן אני מקצר... השעון כאן לא עובד...

- עבר הגהת מרן הראש"ל שליט"א -

עזרא עטיה שכתבתי תשובה בנושא הזה, וכשאגמור את השבעה אביא לו אותה. ואכן בגמרא השבעה הביא לו את התשובה - נדפסה בשו"ת יביע אומר (ח"ג חו"ד סימן כז) - ושם כתב בשם הלבוש (יו"ד סי' שש סוף סעיף א), שהאבל לא חייב לעמוד מפני שהוא טרוד בצער, אבל יכול להחמיר ולעמוד. וכך כתבו עוד פוסקים. ואין להקשות ממה שאמרו בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדייט, כי היה לו סמך להנהגתו מהאחרונים. וזו היא כוונת הרמ"ע מפאנו, שמרן השלחן ערוך הזכיר את הדעה האחרת, כדי שתדע שמי שרוצה לחוש לה, הוא לא הדייט, ורשאי להחמיר.

בין גבינה לבשר

כז. כתב המהר"ם מורטנבורג (בתשובה ד"פ סימן תרטו) - רבו של הרא"ש - בימי חרפי הייתי לועג לאנשים שאוכלים גבינה וממתנים שש שעות עד שיאכלו בשר, שהרי זה נגד גמרא ערוכה (חולין קה). שרק בין בשר לחלב יש להמתין, אבל לאחר אכילת מאכלי חלב אין צורך להמתין כלום, ודי שיאכל דבר מה ביניהם, כגון חתיכת פת וישתה מים. וכן נפסק ברמב"ם (פ"ט מהל' מאכלות אסורות הכ"ו, כח) ובשלחן ערוך (יו"ד סימן פט ס"א-ב). וכיון שעושים נגד הגמרא וההלכה, היה הדבר נראה בעיני כמו מיונות. עד שפעם אחת קרה לי מקרה ואכלתי גבינה, ונכנס לי בין השיניים, ואז לא היה כמו היום רופא שיניים שעושה סתימה... ואחר כך אכלתי בשר, ולעסתי בשר וגבינה יחד, ובאותה שעה אמרתי שהמחמירים טוב עושים. בא הגינת ורדים (חו"ד כ"ג סימן ו) - לרבי אברהם הלוי לפני מעל 300 שנה - וכתב שאם יש לאדם סיבה לחוש לאיזה מכשול, יכול להחמיר, אבל בדרך כלל אין להחמיר נגד הש"ס, ויש בזה חשש אפיקורסות.

חלימת הבשר

כח. דוגמא להמחיש את הדברים, בגמרא חולין (ק"ג) אמרו, אין הבשר יוצא מידי דמו אלא אם כן מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה. לדעת הרמב"ם (פ"ו מהל' מאכלות אסורות ה"י), כדי להוציא את הדם הפנימי 'עמוק עמוק מי ימצאנו', אחר המליחה צריך לשטוף את הבשר, ולאחר מכן לעשות לו חליטה, כלומר להרתיח מים ולהכניס לתוכם את הבשר, 'שיקע צרינו בתוכו'. מרן כתב בשלחן ערוך (יו"ד סימן סט ס"ט): אחר שנמלח הבשר והודח, מותר ליתנו אפילו במים שאינם רותחים - לכתחילה שוהים את הבשר במלחו שעה אחת, וכמו שכתב הרב אפשטיין בספרו ערוך השלחן (סי' סט ס"ק לו), ודי בזה - ויש מי שמצריך ליתנו במים רותחים. למה מרן הביא את דעת היש? לומר לך שאם תראה תימני שעושה חליטה, תדע שאינו הדייט ואין זו מיונות, כי יש לו מקור בדברי הרמב"ם. וזהו שכתב הרמ"ע מפאנו שמרן הביא סברת היש אומרים לחלוק כבוד לבעליה, ולעולם הלכה כסתם לגמרי. זה פירוש יפה, לפני כארבעים שנה אמרתי כן למרן האבא והוא נהנה והסכים. כל אחד כשיבוא לבית יסתכל בתשובת הרמ"ע מפאנו ויראה איך מסתדר עם לשונו כמין חומר.

רבים וטובים ונוהגים כמותם

כט. יש תלמיד חכם אחד - היום הוא כבר ראש ישיבה - שהוציא ספר שלם נגדנו, אמרי מרדכי, זו דרכה של תורה... וטען: איך אתה אומר שלא הביא דעת היש אומרים רק כדי לחלוק כבוד לבעליה, צא וראה במקומות רבים שמרן בבית יוסף הביא מחלוקת, ובשלחן ערוך לא הביא כלל את הדעה השניה, ולמה לא חלק לה כבוד?! פגשתי את הרב הזה שיהיה בריא באיזו חתונה, ואמרתי לו: נכון, כתבת כמה דוגמאות, תבוא אלי ואביא לך עוד דוגמאות, שיהיה ספר יותר עבה... אבל תשים לב לכל מילה בדברי הרמ"ע מפאנו, שמרן הביא סברת היש אומרים רק במקום שכך סברו גדולים ורבים, וגם בהרבה מקומות פשט המנהג לאסור כמותם. וכמו בדיון חליטה, שכך היא דעת רבינו הגדול הרמב"ם, וחלק מקהילות התימנים נוהגים כדבריו, אבל לא כל דעה מרן הביא כדי לחלוק כבוד לבעליה. הוא שמע אותי, אבל כבר הספר יצא לאור, וכי מה יעשה, ישם מדבקות?...! אמרנו דברים ברורים.

וביישוב הדעת. וזה נצרך מאוד, שהרי כתב בספר און אהרן (מוסר אב שבדאש הספר אות ד) לרבי אהרן עזריאל, שצריך ללמוד את הכללים, ובלעדיהם אי אפשר להגיע להלכה למעשה. מי לנו גדול ממרן הבית יוסף, כמה היה שקדן ומתמיד, וכתב לנו ספרים רבים, ובכל זאת עזב את הכל כדי לחבר ספר כללי הגמרא על ספר הליכות עולם הקדמון. זה חשוב מאוד.

¹⁴ חושבני שספר עין יצחק הוא נצרך מאוד, לפני 20 שנה הייתי רואה בבלבול בקרב האברכים, כל אחד אומר סברא וחולק, צריך שעולם ההלכה יהיה מסודר! ישבתי במשך חמש שנים, לא פחות, כדי להוציא את הספר עין יצחק ג' כרכים, כללי התלמוד, בבלי וירושלמי, כללי תנאים ואמוראים, כללי ראשונים ואחרונים, כללי ספק ספיקא רובא וחזקה, כללי השלחן ערוך והרמ"א, ועוד. ישבנו על זה במתניות

שטר הרשאה למכירת חמץ – פסח תשפ"ד

אנו החתומים מטה נותנים בזה יפוי כח והרשאה לרבנים הראשיים לישראל, הראשון לציון הרב הראשי לישראל הרב יצחק יוסף, נשיא מועצת הרבנות הראשית לישראל, והרב דוד לאו הרב הראשי לישראל נשיא ביה"ד הגדול, או לכל הבאים מכוחם, למכור לגוי שירצה את כל החמץ שלנו ואת כל הדברים שלנו המפורטים להלן, חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל, ושיפון, שנעשו חמץ, וכן קמחים וכל מיני מאכלים ומשקאות ומצרכים מחמשת מיני דגן הנ"ל, שנחמצו, וכן אטריות וגריסים וכל דבר שיש בו חמץ או חשש חמץ, או תערובת חמץ, או חמץ הדבוק בכלים, או מצרכים שיש בהם בליעת חמץ, וכל דבר שעלול לבוא לידי חמץ, כל הנ"ל הן המונחים ברשותינו, הן המונחים ברשות אחרים, הן מה שנקנה עד סוף זמן ביעור חמץ שנה זו, הן שנשלחו אלינו ועדיין לא הגיעו אלינו, הן ששלחנו לאחרים ועדיין לא הגיע לידם. וכן כל מיני חמץ שאנחנו שותפים בהם או שיש לנו בעלות כל שהיא בהם, או שאחריותם מוטלת עלינו, וכן כל מיני חמץ של אחרים המונחים ברשותינו או שהם אצלינו בפקדון או משכנתא או שאלה או הלוואה, וכן כל המניות שיש לנו בחברות ומפעלים, שיש שם חמץ או חשש חמץ, וכן בעלי חיים שלנו שאוכלים חמץ. כל הנ"ל, וכן כל המשלוחים ובעלות שותפות ואחריות והפקדות הנ"ל עד סוף זמן ביעור חמץ שנה זו או מה שיגיע אלינו גם בימי הפסח שבשנה זו, הכל ימכר לגוי שירצה בכל אופן ובכל מחיר שירצה, וכמו כן להשכיר לגוי שירצה כל המקומות שהחמץ מונח בהם, ולתת לו רשות דריסת רגל ברשותנו, בכל אופן ובכל מחיר ולכל זמן שירצה, ואנחנו עושים אותם שליחים כדין תורה לכל הנ"ל. ובזה אנו מגלים דעתנו שכל מה שימכרו וישכירו לגוי מכל הנ"ל וכל מה שנרשם בשטר מכירה ושכירות שימכרו וישכירו לגוי וכל מה שיפעלו עבורנו או בשמנו הן מצד שליחות והן מתורת זכיה שזכין לאדם שלא בפניו, יהא הממכר והשכירות קיימים, ותהא ידם כדינו ופיהם כפינו ועשייתם כעשייתנו, הן לתיקוני והן לעוונתי, ואנחנו מצהירים עוד בזאת: **א.** טענת חוזה למראית עין או טענת חוזה לצרכים דתיים לגבי שטר הרשאה זה או לגבי שטר המכירה והשכירות על סמך שטר הרשאה זה תהא בלתי קבילה. **ב.** כל דין ודברים לגבי שטר הרשאה זה יתקיים בפני בית דין הרבני בירושלים ועל פי דין תורה שיחליטו, יקום דבר. **ג.** ידוע לנו שהואיל ויהודים יראים ושלמים סומכים על שטר מכירה זה לגבי איסור חמץ, הרי שכל טענה שתועלה לגבי תקיפות המכירה, או גמירות דעת, בנוסף להיותה בלתי תקיפה תחייבנו בקנס של מאה אלף שקל, שיטיל עלינו בית הדין הרבני הנ"ל. **ד.** דין חתימתו של שטר הרשאה זה כדין חתימה של שטר בוררין לכל דבר, כאשר הבורר הוא בית הדין הרבני הנ"ל. ובפירוש הותנה שאפילו ההרשאה והשליחות או שהמכירה והשכירות לא יועילו לאחד מן הדברים הנ"ל, או לאחד מן המרשים החתומים מטה, לא יפסל לזה שיועילו. וליתר תוקף ועוז נעשה כל הנ"ל בקנין אגב סודר במנא דכשר למקניא ביה. כל זה נעשה דלא כאסמכתא ולא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעות ומודעי מודעות. ולראיה באנו על החתום שנת חמשת אלפים ושבע מאות ושמונים וארבע לבריאת העולם, מעתה ועד יום שני י"ד בניסן, סוף זמן איסור חמץ, והכל שריר ובריר וקיים.

שם	כתובת	חתימה
נאם		
נאם		
נאם		
נאם		
נאם		
נאם		